

МАЛІЙ О.Г., кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Малій О.Г. Інструменти фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва

Метою статті є дослідження закономірностей та тенденцій кредитного забезпечення, оцінка впливу аграрної політики на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств.

Потенційні можливості доступу агровиробників до банківських кредитів визначається наступними чинниками – вартістю кредитних ресурсів комерційних банків, спроможністю позичальника повернути основну суму боргу і відсотки за користування ним, а також виконати умови кредитного договору.

Вартість кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників сьогодні становить 24-26 %, це більше ніж для суб'єктів інших видів діяльності - 22-23 %.

Фінансова нестабільність і збитковість багатьох сільськогосподарських підприємств, низька кредитоспроможність підприємств галузі також перешкоджають розвитку кредитних відносин, адже банки бачать в позичальниках лише прибуткових клієнтів.

Відтак, основними напрямками стабілізації механізму кредитування сільськогосподарських підприємств мають стати розробка комплексу заходів з боку держави і банківської системи, спрямованих на розвиток системи взаємодії з аграрним сектором економіки: збільшення бюджетних асигнувань, раціональне використання бюджетних коштів, залучення іноземних кредитів, зниження процентних ставок для сільськогосподарської галузі, зі збереженням середньої ставки загалом у народному господарстві, вдосконалення методик оцінки кредитоспроможності позичальників, які б враховували специфічні особливості сільськогосподарської галузі.

Ключові слова: кредитне забезпечення, фінансове забезпечення, кредитування сільськогосподарських підприємств, пільговий кредит, державна підтримка, лізингове кредитування.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Від раціонального формування фінансових ресурсів залежить не лише платоспроможність підприємства, а й ефективність усієї його господарської діяльності. Скрутний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств вимагає постійного пошуку ефективних джерел фінансового забезпечення, оптимізації їх складу та структури [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти забезпеченості та ефективності використання фінансових ресурсів досліджуються широким колом видатних науковців-аграрників. Серед цих досліджень виділяються праці О. Гудзь, М. Дем'яненка, Г. Мазнева, П. Саблука, П. Стецюка, А. Чупіса. Поряд з тим, питання фінансового забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності підприємств залишаються актуальними.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження складових фінансового забезпечення, проведення моніторингу основних його тенденцій, оцінка впливу

аграрної політики на фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною особливістю функціонування сучасного організаційно-економічного механізму сільськогосподарських товаровиробників є те, що вони функціонують в основному за рахунок власних джерел, представлених виручкою. Але внаслідок збитковості аграрного сектору, обсяг сформованих власних засобів не задовольняє потреби у фінансових ресурсах. Значна частка у складі джерел фінансування припадає на кредиторську заборгованість, заробітну плату працівників, податкові платежі тощо [1].

Втрата власних фінансових ресурсів та специфіка сільськогосподарського виробництва – нерівномірність вивільнення і вкладання грошових коштів протягом року, зумовлює необхідність залучення зовнішніх джерел для підтримування ефективної діяльності підприємства. Найбільш потужним зовнішнім джерелом фінансового

забезпечення сільськогосподарського підприємства є банківський кредит [6].

Аналіз кредитного забезпечення у 2005-2015 роках, показує, що кредитування підприємств агропромислового комплексу мало циклічний характер. Так, у тренді можна виділити три періоди. Один з 2005 по 2008 рік, коли обсяги наданих кредитів зросли майже удвічі (з 10,4 до 20,1 млрд. грн.), з 2009 по 2011 рік, обсяги кредитування зменшились, але мали позитивну динаміку (з 6,8 до 14,9 млрд. грн.), і з 2012 по 2015 рік обсяги кредитування агровиробників зменшились (з 13,5 до 9,4 млрд. грн.) і наблизились до рівня 2005 та 2010 років [7].

Спостерігається циклічність і у отриманні пільгових кредитів. Так, у 2005-2008 році питома вага пільгових кредитів коливалась від 75 до 54 % від загального обсягу отриманих кредитів, у 2009-2011 році - 61-28 %, у 2012-2015 роках частка пільгових кредитів суттєво зменшилась і коливалась від 10 до 2,7 % від загального обсягу використаних кредитів. Кількість підприємств, які скористалися програмами зменшилась з 10870 підприємств у 2005 році до 630 у 2015 році [7].

Середні процентні ставки по кредитах, наданих сільськогосподарським підприємствам варіювали від 17,4 % у 2005-му, 17,6 % у 2012-му до 24-26 % у 2015-му році [8].

Потенційні можливості доступу агровиробників до банківських кредитів визначається наступними чинниками – вартістю кредитних ресурсів комерційних банків, наявністю надійного забезпечення, спроможністю позичальника повернути основну суму боргу і відсотки за користування ним, а також виконати умови кредитного договору.

Вартість кредитних ресурсів для сільськогосподарських товаровиробників сьогодні становить 24-26 %, це більше ніж для суб'єктів інших видів діяльності 22-23 %.

Проте, сільськогосподарські підприємства потребують встановлення невисокого розміру плати за користування кредитними ресурсами. Така об'єктивна вимога спричинена низькою прибутковістю сільськогосподарського виробництва порівняно з іншими галузями національного господарства, а відповідно й

неспроможністю сплачувати кредиторю ринковий відсоток за одержаний кредит.

На сьогодні банки активно фінансують середній сегмент агропромислового сектора України. Виявляється це як в класичному кредитуванні поточної діяльності (закупівлю мінеральних добрив, ПММ, запчастин), авалованні векселів, випущених сільгоспідприємствами (закупівля засобів захисту рослин, насіння та ін.), так і у наданні лізингу на закупівлю сільгосптехніки, транспортних засобів та обладнання.

При фінансуванні, як для позичальників банку, так і для компаній агросектору, вимоги залишаються високими. Наявність твердого забезпечення, відмінної платоспроможності, позитивної кредитної історії, доброї репутації на ринку - все це, є необхідним для визначення параметрів фінансування, котрі задовольнили би потреби потенційних позичальників.

Нинішня ситуація у сфері фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва вказує на необхідність пошуку нових альтернативних джерел фінансування [9].

Серед інструментів небанківського фінансування, які використовують аграрії розглянемо наступні.

Великі компанії надають перевагу залученню прямого фінансування від материнських структур із-за кордону, а також іноземних банків, які кредитують агропідприємства через своїх українських дочірніх компаній. Процентна ставка при цьому складає 10-11 % річних в валюті. Однак така схема передбачає, що на позичальника лягають курсові коливання, крім того обмежений доступ до цих ресурсів, адже зовнішні кредитори Україну не дуже жалують [2].

Більш доступні шляхи отримання коштів для агропідприємств – розстрочки і товарні розписки. Практика розстрочки популярна серед виробників та постачальників сільськогосподарської техніки. Її використовують «UVC», «Белагро», Titan Machinery. «Тітан», так продає і уживані сільгоспмашини. Єдине: при погашенні враховується курсова різниця, оскільки обладнання імпордне. Період розстрочки – 6-12 місяців, перший внесок – 20-30 %.

Товарні кредити частіше зустрічаються у компаній, які реалізують посадковий матеріал, добрива та інші витратні матеріали. Таку схему активно використовують «Ерідон», «Монсанто Україна», «Сингента». Суть такого кредиту, в тому, що підприємство подає в кінці року постачальнику заявку на наступний сезон, підписує договір, вносить 30 % ціни у вигляді авансу і до квітня йому постачають насіння чи добрива. Розрахуватись необхідно до початку збирання врожаю, тобто до серпня. Що важливо, додаткова застава в даному випадку не потрібна. Але перед підписанням договору, виробник проходить досить серйозний аудит з боку постачальника.

Для тих, хто бажає отримати доступ до бюджетної підтримки, існують форвардні контракти Державної продовольчо-зернової корпорації України. Дана структура фінансує під заставу майбутнього врожаю. Напередодні посівної аграрії подають заявки, корпорація розраховує ціну, по якій вона готова викупити зернові і виділяє кошти.

Наприклад, в липні 2015 року Міністерство аграрної політики і продовольства повідомило, що виробники за допомогою форвардів отримали біля 105 млн. грн. Однак складність в тому, що отримати доступ до державних коштів дуже не просто. Як вказують керівники агропідприємств, вони надають на посівну лише 30-40 % необхідних ресурсів. Крім того занижують ціну викупуваного зерна. Наприклад, фуражну пшеницю забирали за 2800-2900 грн./тона, однак в порту ціна сягала 3500-3600 грн./тона.

Деякі аграрії домовляються про поставки зерна на умовах форварду напряму з постачальниками, зернотрейдерами або іншими компаніями, котрі займаються переробкою або мають потребу в сировині для виробництва кормів для великої рогатої худоби або птиці.

Ще один інструмент, який активно пропонує Мінагрополітики при підтримці Всесвітнього банку, - аграрні розписки. Фактично, це аналог вексельної схеми, при якій боржник зобов'язується перед кредитором (держателем розписки) здійснити поставку продукції на обумовлених умовах (товарна розписка) або

заплатити необхідну суму (фінансова розписка).

Цей проект, який був впроваджений ще у 2014 році в Полтавській області може похвалитися лише 10-ма оформленими розписками на суму у 40 млн. грн.

Складність в оформленні документів. Для аграрної розписки необхідні нотаріально засвідчені копії договорів зі всіма пайовиками. Крім того немає прозорого ціноутворення. Так, умовно, при ціні продукції у \$150 за тону майбутнього врожаю кредитор готов платити на 20 % менше. А восени при постачанні, ще й утримають 5 % дисконту. Таким чином необхідно доопрацьовувати даний механізм.

Проте в Мінагрополітики вказують, що у вересні 2015 року проект по впровадженню аграрних розписок почав працювати у Вінницькій, Харківській та Черкаській областях. Тому даний інструмент у найближчий час стане для аграріїв більш звичайним та зрозумілим.

Основними фінансовими проблемами аграрного сектора залишаються [4,6]:

- недостатність кредитного забезпечення. Питома вага кредитних ресурсів, спрямованих комерційними банками в сільське господарство складає менше 1 % від ВВП країни, в той час як частка продукції сільського господарства у структурі ВВП перевищує 18 %;

- неефективність державної підтримки галузі. Кошти виділяються, як правило, без ув'язки з технологічними потребами, як правило в кінці року, що створює передумови для їх нецільового використання;

- фінансова нестабільність і збитковість багатьох сільськогосподарських підприємств, низька кредитоспроможність та інвестиційна привабливість підприємств галузі, недостатність надійного забезпечення. У загальній вартості майна сільськогосподарських підприємств понад 76 % припадає на необоротні активи, переважну частину яких становлять основні засоби, які є неліквідними через високий рівень (70-80 %) зносу та моральну застарілість.

Висновки. Аналіз фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств дає можливість зробити такі висновки [5].

Кредитна система та держава не відіграють на сьогодні належної ролі у

забезпеченні агропідприємств фінансовими ресурсами. Висока вартість кредитних ресурсів, відсутність відповідного забезпечення та недостатня кредитоспроможність більшості господарств перешкоджають розвитку ефективних відносин між комерційними банками та сільськогосподарськими товаровиробниками. Відтак, основними напрямками стабілізації механізму кредитування сільськогосподарських підприємств мають стати розробка комплексу заходів з боку держави і

кредитно-банківської системи, спрямованих на розвиток системи взаємодії з аграрним сектором економіки: збільшення бюджетних асигнувань, раціональне використання бюджетних коштів, залучення іноземних кредитів, зниження процентних ставок для сільськогосподарської галузі, враховуючи швидкість обороту капіталу, зі збереженням середньої ставки загалом у народному господарстві, спрямування методик оцінки кредитоспроможності позичальників на врахування специфічних особливостей галузі.

Література

1. Гудзь О. Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств : [монографія] / О. Є. Гудзь. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 578 с.
2. Деньги. Газета № 21(311). – 5-8 ноября 2015. (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://www.dengi.ua>.
3. Мазнев Г. Є. Проблеми фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору / Г. Є. Мазнев // Економіка АПК. – 2014. – № 9. – С. 5-13.
4. Малій О. Г. Лізингове кредитування: стан та перспективи для аграрної сфери / О. Г. Малій // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 7 – С. 94-103.
5. Малій О. Г. Оцінка фінансового забезпечення агроформувань / О. Г. Малій // Вісник харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків : ХНТУСГ, 2015. – Вип. 161. – С. 227-232.
6. Малій О. Г. Фінансово-кредитні відносини в АПК : [монографія] / О. Г. Малій. – Харків : ХНТУСГ, 2008. – 210 с.
7. Матеріали офіційного сайту Міністерства агрополітики і продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>.
8. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
9. Стецюк П. А. Механізми та інструменти фінансово-кредитного забезпечення аграрного виробництва / П. А. Стецюк // Вісник харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків : ХНТУСГ, 2015. – Вип. 162. – С. 40-48.
10. Cottfried Lischka 2004. Farm Management Challenges in Ukrainian Agriculture / In Stephan von Cramon-Taubadel, Serhiy Demyanenko, Arnim Kbh «Ukrainian Agriculture: Crisis and Recovery». – 2004 Shaker Verlag, Aachen. – P. 125-136.

References

1. Hudz' O.Ye. (2007). *Finansovi resursy sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv* [Financial resources of agricultural enterprises]. Kuiv: NNTs IAE, p. 578 [in Ukrainian].
2. Dengi. Gazeta № 21(311). – 5-8 noiabria 2015. (n.d.). www.dengi.ua Retrieved from <http://www.dengi.ua>. [in Russian].

3. Maznyev H.E. (2014). Problemy finansovoho zabezpechennya innovatsiynoho rozvytku ahrarnoho sektoru [Problems of financial support innovative development of the agricultural sector]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 9, pp. 5-13 [in Ukrainian].
4. Maliy O.H. (2006). Lizynhove kredyтування: stan ta perspektyvy dlya ahrarnoyi sfery [Leasing loans: state and prospects for the agricultural sector]. *Oblik i finansy APK – Accounting and Finance AIC*, No 7, pp. 94-103 [in Ukrainian].
5. Maliy O.H. (2015). Otsinka finansovoho zabezpechennya ahriformuvan' [Evaluation of financial security agroformations]. *Visnyk kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva: Ekonomichni nauky – Journal of Kharkov National Technical University of Agriculture: Economic Sciences, Kharkiv: KhNTUSH*, No. 161, pp. 227-232 [in Ukrainian].
6. Maliy O.H. *Finansovo-kredytni vidnosyny v APK* [Financial and credit relations in agriculture]. – Kharkiv: KhNTUSH, p. 210 [in Ukrainian].
7. Materialy ofitsiynoho saytu Ministerstva ahrropolityky i prodovol'stva Ukrayiny [Official site of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. minagro.gov.ua Retrieved from <http://minagro.gov.ua>. [in Ukrainian].
8. Materialy ofitsiynoho saytu Natsional'noho banku Ukrayiny [Official site of the National Bank of Ukraine]. www.bank.gov.ua Retrieved from <http://www.bank.gov.ua>. [in Ukrainian].
9. Stetsyuk P.A. (2015). Mekhanizmy ta instrumenty finansovo-kredytnoho zabezpechennya ahrarnoho vyrobnytstva [Mechanisms and instruments of financial and credit support agricultural production]. *Visnyk kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva: Ekonomichni nauky – Journal of Kharkov National Technical University of Agriculture: Economic Sciences, Kharkiv: KhNTUSH*, No. 162, pp. 40-48 [in Ukrainian].
10. Cottfried Lischka (2004). Farm Management Challenges in Ukrainian Agriculture/In Stephan von Cramon-Taubadel, Serhiy Demyanenko, Arnim Kbh «Ukrainian Agriculture: Crisis and Recovery», Shaker Verlag, Aachen, pp. 125-136. [in English].

Аннотація

Малий Е.Г. Инструменты финансово-кредитного обеспечения аграрного производства

Целью статьи является исследование закономерностей и тенденций кредитного обеспечения, оценка влияния аграрной политики на финансовое состояние сельскохозяйственных предприятий.

Потенциальные возможности доступа агропроизводителей к банковским кредитам определяется следующими факторами – стоимостью кредитных ресурсов коммерческих банков, способностью заемщика вернуть основную сумму долга и проценты за пользование им, а также исполнить условия кредитного договора.

Стоимость кредитных ресурсов для сельскохозяйственных товаропроизводителей сегодня составляет 24-26 %, это больше чем для субъектов других видов деятельности - 22-23 %.

Финансовая нестабильность и убыточность многих сельскохозяйственных предприятий, низкая кредитоспособность предприятий отрасли также препятствуют развитию кредитных отношений, ведь банки желают видеть в заемщиках только прибыльных клиентов.

Следовательно, основными направлениями стабилизации механизма кредитования сельскохозяйственных предприятий должны стать разработка комплекса мер со стороны государства и банковской системы, направленных на развитие системы взаимодействия с аграрным сектором экономики: увеличение бюджетных ассигнований, рациональное использование бюджетных средств, привлечение иностранных кредитов, снижение процентных ставок для сельскохозяйственной отрасли, с сохранением средней ставки в целом в народном хозяйстве, совершенствования методик оценки кредитоспособности заемщиков, которые бы учитывали специфические особенности сельскохозяйственной отрасли.

Ключевые слова: кредитное обеспечение, финансовое обеспечение, кредитование сельскохозяйственных предприятий, льготный кредит, государственная поддержка, лизинговое кредитование.

Abstract

Maliy O.H. Tools of financial and credit provision of agricultural production

The article is the study of patterns and trends in credit provision, agrarian policy impact assessment on the financial condition of agricultural enterprises.

Potential agricultural producers to access bank loans is determined by the following factors - the cost of credit resources of commercial banks, the ability of the borrower to return the principal loan and interest on it, and meet the conditions of the loan agreement.

The cost of credit for agricultural producers today is 24-26 %, is more than of other activities - 22-23 %.

Financial instability and the loss of many farms, low creditworthiness of the industry and hamper the development of credit relations, because banks want to see in borrowers paying customers only.

Therefore, the main areas of the stabilization mechanism for lending to agricultural enterprises should be to develop a set of measures from the government and the banking system aimed at developing relationships with the agricultural sector, increase of budget allocations, efficient use of public funds and attracting foreign loans, lower interest rates for the agricultural sector while keeping the average rate in the economy in general, improving methods of assessing the creditworthiness of borrowers, which would take into account the specific features of the agricultural sector.

Keywords: credit support, financial support, farm credit, preferential credit, government support, leasing loans.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2016 р.

